

ניתוח תופעת השימוש ב'סמי אונס'

מוגש לאיגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ונפגעי תקיפה מינית

1. מבוא

מטרת מסמך זה היא לבחון כיצד ניתן להתמודד עם תופעת השימוש ב'סמי אונס' (החומרים GHB/GBL), קטמין ועוד כפי שיפורט בהמשך) ועם הקושי הראייתי בדבר הוכחת השימוש בסם ככלי לטשטוש קורבנות לשם ביצוע פגיעה מינית. מסמך זה מציג סקירה מפורטת של המקורות החקיקתיים הנוגעים לסוגיה, כמו גם סקירה משווה. על סמך מקורות אלה הצוות גיבש המלצות שאימוצן עשוי להועיל לפתרון הבעיה.

2. עיקרי דברים

← **סקירת המצב היום:** התופעה עמה אנו מנסים להתמודד היא השימוש בסמי אונס והקושי הראייתי שטמון בשימוש שכזה. סמי אונס הם חומרים שמתנדפים במהירות ממחזור הדם ולכן במידה והקורבן לא ניגש להיבדק במרווח הזמן שבו הסם עדיין נמצא בגוף (בין 8-12 שעות), לא ניתן יהיה להוכיח שנעשה שימוש בסמים לצורך הפגיעה המינית.

← **חקיקה:** החוקים הרלוונטיים לסוגיה הם חוק העונשין ופקודת הסמים המסוכנים, כמו גם נהלים של משרד הבריאות.

← **פסיקה:** עד היום הורשע אדם אחד בלבד בכתב אישום שייחס לו שימוש בסם אונס. הסיבה להיעדר הפסיקה היא כאמור הקושי הראייתי. מיעוט הפסיקה בנושא מלמד לדעתנו על חוסר הרלוונטיות של החוק הקיים.

← **סקירה משווה:** הצוות סקר את החקיקה והפסיקה הרלוונטיים לביצוע עבירות מין תוך שימוש בסמי אונס. עולה כי בכל המדינות ישנה קונסטרקציה משפטית שמאפשרת להרשיע אדם שמואשם בשימוש בסם אונס לצורך פגיעה מינית, אולם הבעיה הראייתית שיש בעצם השימוש בסמי אונס היא גלובלית ולכן לא מצאנו את הבשורה בסקירה המשווה.

← **דין והמלצות:** לבסוף, נציע ארבעה פתרונות אפשריים לבעיה איתה אנו מתמודדים במסמך זה:

1. **חיוב בעלי ברים ומועדונים להתקין במקום מצלמות אבטחה** - מצלמות אבטחה משמשות לא פעם למניעת עבירות וגילויין. אנו רואים בעצם הצבת מצלמות אבטחה בברים ומועדונים כפתרון אפשרי לתופעה הנסקרת. לפיכך, נציע לקבוע בחוק רישוי עסקים כי בעל העסק יחויב להציב מצלמות אבטחה כתנאי לקבלת רישיון עסק.

2. **קידום הצעת תיקון חוק רישוי עסקים** - אם הדבר יתאפשר מבחינה פוליטית, אנו מציעים להמשיך ולקדם את ההצעה הפרטית לתיקון החוק שמחייבת בעלי ברים ומועדונים להחזיק במקום אמצעים לגילוי סמי אונס.

3. **בקרה ממוחשבת ארצית למתן מרשמים לתרופות** - על מנת להקשות על זיוף מרשמים לסמים מסוכנים לצורך שימוש בהם למטרת זדון, ביניהן למטרת פגיעה מינית, נציע כי החוק יחייב בקרה ממוחשבת ארצית למתן מרשמים לתרופות.

4. **חיוב יצרני תרופות לייצר סמים מסוכנים חוקיים בצבעים** - ניתן לייצר בצבעים סמים מסוכנים שנחשבים חוקיים אך משמשים לעתים למטרות זדון, כך שהצבע יגלה את הסם ברגע שהוכנס למשקה, יזהיר את הסביבה וירתיע עבריינים פוטנציאליים.

3. רקע

הביטוי 'סמי אונס' הוא כינוי ציבורי לקבוצת חומרים שנטילה מהם במינון מסוים גורמת לירידה בכושר ההתנגדות, לערפול ולטשטוש. שימוש בחומרים אלו כסמי אונס נעשה למטרת פגיעה מינית בקורבן בלי שתהיה לו היכולת להתנגד או לזכור את אשר אירע. האפקט המאלחש של חומרים אלו מעודד ביצוע עבירות מין, שכן הם מאפשרים פגיעה מינית ללא יכולת התנגדות מצד הקורבן וכן ללא היכולת לזכור את אשר אירע. הדרך הנפוצה של שימוש בסמי אונס היא באמצעות החדרתו של הסם בצורתו הנוזלית למשקה של הקורבן ללא ידיעתו.¹

החומרים הידועים ביותר בשימושם כסמי אונס הם GHB/GBL, קטמין והיפנוזורם/רוהיפנול, שמוגדרים כסמים מסוכנים ע"פ פקודת הסמים המסוכנים.² כאמור, המשותף לחומרים אלו הוא תופעות הלוואי שנטילתם עלולה לגרום, כך שכל חומר שנטילה ממנו עלולה להביא לתסמינים שצוינו לעיל יכול להיחשב כסם אונס. כיום אנו יודעים שקיימים סוגים רבים של חומרים שעלולים לשמש כסמי אונס, ביניהם גם אלכוהול.³

הרשעה של נאשם בשימוש בסמי אונס במדינת ישראל לצורך פגיעה מינית בקורבן אפשרית באמצעות סעיף 327 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: חוק העונשין), שאוסר על שלילת כושר ההתנגדות של אדם לשם ביצוע עבירה,⁴ בשילוב עם אחת העבירות שקבועות בסמין ה' לחוק העונשין שכותרתו 'עבירות מין'. בעבירות המין שקבועות בחוק העונשין נדרש לרוב היעדר הסכמתו החופשית של הקורבן למעשה.⁵

קיים פער בין הדימוי הציבורי בדבר השימוש בסמי אונס כתופעה רחבת היקף, לבין המצב בפועל בו הורשע אדם אחד בלבד בעבירה פלילית בשל שימוש בסם אונס. הפער נובע מהקושי הראייתי בהוכחת השימוש בסמי אונס, שכן הימצאותו של הסם במחזור הדם והשתן הוא בין 8-12 שעות בלבד. בעקבות התנדפותו המהירה מהגוף, ישנה חשיבות מוגברת לבדיקה מוקדמת אם קיים חשש לשימוש בסם אונס שכן במידה והבדיקה לא תיעשה במרווח הזמן הנ"ל, לא יהיה ניתן להוכיח את נטילת הסם. הבעייתיות בכך היא שלרוב לקורבנות לוקח זמן רב להבין (אם בכלל) שסוממו, לכן הפנייה שלהם לרשויות המתאימות נעשית לאחר שמתנדף הסם מגופם. כמו כן, הזיכרון באשר לאותו אירוע מעורפל במוחם, שכן זו אחת מתופעות הלוואי של סמי האונס.⁶

כך יוצא, שפרשות מין מסוימות "מתפוצצות" בשיח הציבורי כפרשות חמורות במיוחד עקב חשד לסימום קורבנות ופגיעה מינית בהן, אך בסופו של ההליך המשפטי לא נמצא זכר לשימוש בסם אונס לצורך הפגיעה המינית ומסתפקים בהרשעה של הנאשם בעבירות המין בלבד. ראו למשל פרשה שכונתה בתקשורת "פרשת

¹ דינה צדוק [עבירות פליליות הנוגעות לשימוש ב"סמי אונס" -סקירה משווה](#), הלשכה המשפטית תחום חקיקה ומחקר משפטי, 11.06.2014 בעמוד 1.

² [פקודת הסמים המסוכנים \[נוסח חדש\]](#), התשל"ג-1973.

³ ראו [חוזר חטיבת הרפואה](#) מספר 13/2018 מטעם משרד הבריאות (11.12.2018).

⁴ [סעיף 327 לחוק העונשין, התשל"ז-1977](#).

⁵ למשל [סעיף 345 לחוק העונשין, התשל"ז-1977](#) שמגדיר 'אינוס' כבעילת אישה שלא בהסכמתה החופשית.

⁶ פרוטוקול מסי' 54 מיישיבת הוועדה למאבק בנגעי הסמים והאלכוהול, הכנסת ה-20, 7 (28.11.2016).

האנס המסמס", וייחסה לחשוד בה עשרות מקרי אונס שונים תוך שימוש בסם אונס, אך בסופו של ההליך לא הצליחה התביעה להוכיח שימוש בסמי אונס ואותו חשוד הורשע באונס בלבד.⁷ כמו כן, אומדן היקף תופעת השימוש בסמי אונס מבחינה סטטיסטית מעלה קושי. הקושי מתבטא בשני מישורים - ראשית המוקש הראייתי עליו עמדנו לעיל מביא לכך שקשה מאוד להוכיח שאכן נעשה שימוש בסם אונס במקרה של תלונה על כך, כך שהיכולת לדלות נתונים מהמנים מצמצמת. בנוסף, במקרים רבים קורבנות של תקיפה מינית נמנעים מראש מלפנות לגורמים הרלוונטיים, לעתים מתוך תחושת בושה.⁸ לדעתנו הקושי הנ"ל יכול להעיד על תופעה מושתקת לאור כישלון הרשויות בהתמודדות עם הקשיים הכרוכים בטיפול בתופעה.

כיום קיים 'פיילוט' של משרד הבריאות המתבסס על אבחון באמצעות שורשי השיער של הקורבן.⁹ עד היום הבדיקה שימשה פעם אחת כראיה לסימום קורבנות למטרת תקיפה מינית. יצוין כי אין בארץ מעבדה שעורכת את הבדיקה ולכן במסגרת הפיילוט של משרד הבריאות נשלחות הבדיקות למעבדות בחו"ל. עלות בדיקה שכזו כיום עומדת על בערך 2,000 ₪ לבדיקה.

האבחון מתבצע באמצעות דגימה של בין 4-5 קווצות שיער מראשו של הנפגע. בבדיקה נערכת השוואה בין שורש השיערה לבין יתרה, כך שבמידה ויימצא חומר המזוהה כ'סם אונס' בשיער של הנפגע, ניתן יהיה למדוד על אותה שיערה את מועד החשיפה לחומר וכך לקבל אינדיקציה על השימוש בו, כאמור לפי אורך השערה. נובע מכך שתנאי לבדיקה הוא שתעבור תקופת זמן מסוימת ממועד האירוע על מנת שהשיער יגדל וניתן יהיה לבצע את ההשוואה. בנוסף הבדיקה רלוונטית רק במידה ומבצעים אותה עד שישה חודשים ממועד האירוע הנחשד. אך חשוב להדגיש כי הבדיקה מאריכה לאין שיעור את הזמן בו ניתן להוכיח שנעשה שימוש בסמי אונס לצורך פגיעה מינית.

יתר על כן, חשוב להבין שתוצאה חיובית בדבר הימצאות החומר בשיער על פי הבדיקה, מהווה ראיה תומכת לשימוש בחומר, בתוך מכלול נוסף של ראיות, אך איננה בהכרח מעידה על קשר ישיר בין עבירת המין לפגיעה בכושר ההתנגדות של הקורבן לפי ס' 327 לחוק העונשין. כמו כן, במידה ובאירוע הנפגע עצמו צרך אלכוהול או סמים אחרים, הבדיקה תתקשה לאבחן את הימצאות החומר הספציפי. בנוסף, ישנם חומרים שמשמשים כסמי אונס, אך הם גם קיימים באופן טבעי בגוף האדם. נובע מכך שבדיקת השיער תתקשה לאבחן חומרים אלו בהקשר של שימוש בסמי אונס.

⁷ על "פרשת האנס המסמס" ראו אלינור פוקס שמעון איפרגן "סם האונס: האמת מאחורי ההפחדות" מגזין mako 07.01.2015.

⁸ פרוטוקול מס' 54 מיישיבת הוועדה למאבק בנגעי הסמים והאלכוהול, הכנסת ה-20, עמ' 8 (28.11.2016).

⁹ המידע על הבדיקה נלקח מתוך "גילוי סם אונס וסמים נוספים באמצעות דגימת שיער" אתר משרד הבריאות.

4. סקירת המצב החקיקתי הקיים

← חוק העונשין

במדינת ישראל עבירות המין מפורטות בסימן ה' לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: "חוק העונשין").¹⁰ אמנם אין בחלק זה עבירה שמתייחסת באופן ספציפי לשימוש בסמי אונס, אך סעיף 345(א) לחוק העונשין, שמגדיר את עבירת האינוס, קובע בסעיף (4) כי "הבועל אישה תוך ניצול מצב של חוסר הכרה בו שרויה האישה, או מצב אחר המונע ממנה לתת הסכמה חופשית הרי הוא אונס ודינו מאסר שש עשרה שנים".¹¹ סעיף זה עבר תיקון בשנת 2001.¹² העבירה המקורית דרשה שהאישה תהיה מצויה במצב שמונע ממנה להתנגד למעשה האינוס. התיקון שינה את הנוסח כך שלא נדרש עוד שהאישה לא תוכל להתנגד, אלא שתהיה מצויה במצב שמונע ממנה לתת הסכמה חופשית למעשה. נראה כי סעיף זה יכול להתאים למקרה בו אישה נאנסה תחת השפעת סם אונס.¹³ כמו כן הסעיפים בחוק העונשין שקובעים מעשה סדום¹⁴ ומעשה מגונה,¹⁵ מפנים לנסיבות המנויות בעבירת האינוס ולפיכך ניתן לעשות שימוש בנסיבה שהוצגה לעיל במקרה בו גבר נפגע מינית תחת השפעת סמי אונס, או במקרה בו נעשה שימוש בסם אונס והפגיעה המינית לא הגיעה לידי אונס של ממש.

למרות שלא קיימת בסימן ה' לחוק העונשין עבירה ספציפית המתייחסת למתן סם אונס, נקבע בסעיף 327 לחוק סעיף סל שנקרא 'שלילת כושר התנגדות לשם ביצוע עבירה':¹⁶

"327. השולל מאדם או מנסה לשלול ממנו את כושר התנגדותו, באמצעים שיש בהם סכנה לחיי אדם או לבריאותו, או שיש בהם כדי לפגוע בפכונו, בכוונה לבצע פשע או עוון או להקל על ביצועם או להקל על בריחתו של עבריין לאחר ביצועם או לאחר נסיון לבצעם, דינו – מאסר עשרים שנים."

נראה כי עבירה זו עשויה להתקיים במקרה של ביצוע עבירות מין תוך מתן סמים או אלכוהול. אכן הסעיף היווה בסיס להרשעה יחידה של אדם שיוחס לו שימוש בסם אונס למטרת ביצוע עבירות מין, כפי שיפורט בהמשך.

← פקודת הסמים המסוכנים

פקודת הסמים המסוכנים [נוסח חדש], תשל"ג-1973 (להלן: "הפקודה") היא פקודה שמגבילה את השימוש בסמים בישראל. סעיפי הפקודה מגבילים את ייצור הסמים, הכנתם והפקתם.¹⁷ כמו כן הפקודה מגבילה

¹⁰ תחת סימן ה' לפרק י' לחוק העונשין, התשל"ז-1977.

¹¹ סעיף 345(א)(4) לחוק העונשין, התשל"ז-1977.

¹² ראו הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 61) (אינוס), התשס"א-2001.

¹³ אינוס מוגדר בסעיף 345(א) לחוק העונשין, התשל"ז-1977, כ"הבועל אישה". נובע מכך שאונס יכול להתקיים רק כשהקורבן הוא אישה.

¹⁴ סעיף 347(ג) לחוק העונשין, התשל"ז-1977.

¹⁵ סעיף 348 לחוק העונשין, התשל"ז-1977.

¹⁶ סעיף 327 לחוק העונשין, התשל"ז-1977.

¹⁷ סעיף 6 לפקודת הסמים המסוכנים [נוסח חדש], התשל"ג-1973.

החזקה ושימוש בסמים האמורים בה, אלא אם הם מותרים בהתאם לתקנות הפקודה או ברישיון מאת המנהל.¹⁸ כמו כן מוגבלים בפקודה עיסוקים נוספים בסמים מסוכנים לרבות **ייצוא, יבוא, סחר ואספקה**.¹⁹

בעוד שבעבר היו שלושה סוגים של סמים שהוכרו כסמי אונס, כיום ידוע לנו על מספר רב של חומרים שמשמשים למטרה זו ובהתאם לכך נעשו שינויים בפקודה. חומרים הידועים כסמי אונס מוכרים לעתים גם לשימושים רפואיים או וטרינריים ולכן קיים קושי במיגור השימוש בהם למטרות זדון.²⁰ כמו כן, זיוף מרשמים לסמים אלו קל באופן יחסי, שכן אין בקרה ממוחשבת ארצית למרשמים אלו והם ניתנים באופן ידני. ישנה טענה כי המצב הקיים מאפשר בסיטואציות מסוימות את קנייתו של הסם ממספר בתי מרקחת עוד באותו היום.²¹

← נוהל משרד הבריאות

הנוהל של משרד הבריאות קובע כי במצבים בהם ישנו חשד סביר לשימוש בסם אונס, למשל במצב בו מגיע אדם שמתלונן על חשד לפגיעה מינית על רקע צריכה או שתייה בה מהול החומר אך אינו זוכר פרטים על הנעשה, קמה חובה לבצע לו דגימות שתן ודם באופן מידי, ולשמור אותן בהקפאה.²² הנוהל אמנם מחדד את סדר הפעולה במקרה בו מגיע נפגע שקם לגביו חשד לשימוש בסם אונס, אולם כפי שעמדנו עד כה במסמך, הבעיה היא שנפגעי תקיפה מינית לא מגיעים להיבדק בטווח הזמן הקצר בו עדיין מצוי החומר בגופם ולפיכך הנוהל אינו נותן מענה מספק בקידום הפתרון לתופעת השימוש בסמי אונס.

📖 הצעות חוק קודמות שהוגשו לדיון ולא התקבלו

בעבר הוצעו מספר הצעות חוק שמטרתן הייתה להתמודד עם הקושי הראייתי שהוצג בפרק הקודם ועם חוסר היעילות של החוק הקיים כפי שמתבטאת במסמך. כעת נסקור בקצרה הצעות אלו:

(1) אחת מהצעות החוק שהוגשו ביקשה לקבוע עבירה ספציפית בחוק למעשה אינוס בעזרת שימוש סם,²³ אולם המידע אודות תיקון זה חסר ולא נמצאו דברי הסבר. נבקש לציין כי כפי שהוצג לעיל, קיימת קונסטרוקציה משפטית בחוק העונשין לפיה ניתן להרשיע נאשם בביצוע עבירות מין בעזרת שימוש בסם אונס ואין צורך ברגולציה נוספת. עם זאת, ייתכן כי כאמירה חברתית נרצה לייחד מעשה אינוס שהתבצע בעזרת שימוש בסמים או חומרים משכרים, זאת עקב החומרה היתרה שיש בעצם השימוש בחומרים המסוכנים למטרות שכאלו, שמתבטאת בשתי תופעות שליליות: סימום של אדם אחר ללא ידיעתו, מה שעלול לגרום לו לסכנה בריאותית, ומעשה האינוס שהוא חמור כשלעצמו. ייתכן כי תיקון לחוק שמייחד אינוס בעזרת שימוש בסם אונס יגביר את התודעה הציבורית לחומרת התופעה, אולם הקושי הראייתי יישאר על כנו ולכן הצעת החוק שהוצגה לעיל אינה פותרת את הבעיה.

¹⁸ סעיף 7(א) לפקודת הסמים המסוכנים [נוסח חדש], התשל"ג-1973.

¹⁹ סעיף 19א לפקודת הסמים המסוכנים [נוסח חדש], התשל"ג-1973.

²⁰ לדוגמא החומר קטמין, שמוכר שסם אונס וגם משמש ברפואה הווטרינרית לצורך הרדמה של בעלי חיים. מתוך **בדיקות בבתי החולים, במקרים בהם עלה חשד לשימוש בחומרים (סם האונס או חומרים פסיכואקטיביים אחרים) בהקשר של תקיפה מינית**,

חוזר מספר 13/2018 של חטיבת הרפואה (11.12.2018).

²¹ על נוהל ניפוק מרשם לסמים מסוכנים ראו <http://www.pharmaline.co.il/168907>

https://www.health.gov.il/hozer/DR_155.pdf

²² הי"ש 20 לעיל.

²³ הצעה לחוק העונשין (תיקון – אינוס בעזרת סם), התשס"ו-2005.

(2) הצעה אחרת שהוגשה עסקה בתיקון לחוק רישוי עסקים (2014).²⁴ מטרת התיקון הייתה לאפשר אמצעי גילוי סם אונס בברים ומועדונים ללקוחות, ע"י חיוב בעלי העסקים להחזיק באמצעים אלו במחיר סביר, כהתניה לקבלת רישיון עסק. הצעה זו הונחה על שולחן הכנסת לקריאה טרומית אך מאז לא נעשתה התקדמות לגביה. כיום ברים ומועדונים אינם מחויבים לנקיטה באמצעי זהירות מבחינה זו ולהחזיק בעסקם אמצעים לגילוי סם אונס. אנו נטען כי ההצעה לתיקון החוק יכולה להועיל במיגור תופעת השימוש בסמי אונס ועל כך נרחיב בפרק ההמלצות בהמשך המסמך.

(3) הצעת חוק נוספת עסקה בתיקון לסעיף 327 לחוק העונשין²⁵ שהוצג לעיל. התיקון ביקש להוסיף סעיף המגדיר כעבירה מצב בו אדם שולל או מנסה לשלול כושר התנגדות של אדם אחר, גם בהיעדר מטרה ספציפית. מטרת התוספת הייתה להתמודד עם מקרים בהם לא נעברה עבירה (לדוגמא מקרה בו לא התקיים אינוס) אבל כן נשלל כושר התנגדות או היה ניסיון לכך. נציין כי לא נמצא פרוטוקול שמסביר מדוע התיקון לחוק לא עבר.

5. סקירת המצב הפסיקתי הקיים

הדיון בפסיקה על סעיף 327 לחוק העונשין שכותרתו "שלילת כושר ההתנגדות לשם ביצוע עבירה" מצומצם באופן כללי, ובהקשר של עבירות מין הוא מצומצם אף יותר. נמצא פסק דין אחד בלבד שבו הורשע נאשם בביצוע עבירות מין בצירוף שלילת כושר התנגדותה של המתלוננת, באמצעות שימוש בסם מסוכן, לשם ביצוע עבירות המין.²⁶ בפסק הדין נקבע, על פי עדות של אחת המתלוננות נגד הנאשם, כי לפני שביצע במתלוננת עבירות מין הוא כפה עליה לעשן סיגריה מרוחה בסם מסוכן שגרם לה לערפול חושים, רעד ופחד.²⁷

היעדר פסיקה בנושא נובע מהקושי להוכיח במסגרת הליך משפטי את השימוש בסם אונס לצורך ביצוע עבירות מין. נמצאו מספר פסקי דין שבהם הדיון בדבר ביצוע עבירות המין התנהל בהנחה כי לא נעשה שימוש בסמי אונס, כאמור בשל הקושי הראייתי.²⁸ כמו כן הקושי בהתבססות על עדות המתלונן או המתלוננת לצורך הוכחת השימוש בסמי אונס, מתבטא במצבם הפיסי והנפשי הקשה שכולל עמעום הזיכרון ותחושת 'הלם' כללית בה הם מצויים באשר לאותו אירוע.²⁹

יש לציין כי עקב ההכרה בחומרה היתרה שיש בשימוש בסמי אונס למטרת עבירות מין, ולנוכח הקושי הראייתי שהוצג לעיל, בית המשפט העליון קבע כי מי שירשע בעבירות של סחר או החזקה בסם מסוג GBL, שמשמש כסם אונס, ידון, בהיעדר נסיבות מיוחדות במינן, למאסר ממשי בפועל.³⁰ אם כך המגמה בפסיקה

²⁴ הצעת חוק רישוי עסקים (תיקון – התניית רישיון עסק בהמצאות אמצעים לגילוי סם אונס), התשע"ה-2014.

²⁵ הצעת חוק העונשין (תיקון – שלילת כושר התנגדות באמצעות סם), התשע"ז-2017.

²⁶ ע"פ 7895/04 פלוני נ' מדינת ישראל, בעמ' 21 (פורסם בנבו, 02.08.2006).

²⁷ שם.

²⁸ ראו למשל בש"פ 6056/14 נחמן נ' מדינת ישראל, בעמ' 8 (פורסם בנבו, 23.09.14).

²⁹ פרוטוקול מס' 54 משיבת הוועדה למאבק בנגעי הסמים והאלכוהול, הכנסת ה-20, עמ' 7 (28.11.2016).

³⁰ ע"פ 2992/12 מזרחי נ' מדינת ישראל, בעמ' 5 (פורסם בנבו, 14.08.2012).

היא החמרת הענישה לצורך הרתעה בעבירות של סחר או החזקה בסמים מסוכנים שניתן לעשות בהם שימוש כ'סמי אונס'.

היעדר הפסיקה כאמור ובמקביל ההנחיה להחמרת הענישה בסחר או החזקה של סמי אונס ממחיש את הבעייתיות שבתופעה ובצורך למצוא מנגנון שיאפשר הרשעה בגין שימוש בסמי אונס על אף הקושי הראייתי.

6. משפט משווה³¹

ארה"ב

א. מדינת ארקנסו

הקוד הפלילי המדינתי קובע את עבירות המין במדינת ארקנסו³² קובע כי גם בעבירת האינזוס וגם בתקיפה מינית מדרגה שנייה נדרש היעדר הסכמה.³³ הנסיבות הרלוונטיות בהן אדם אינו מסוגל להעניק את הסכמתו בעבירות הנ"ל הן חוסר אונים מבחינה פיזית או שכלית.³⁴ **חוסר אונים מבחינה פיזית** מתבטא בהיותו של אדם חסר הכרה, אינו מסוגל להתנגד או אינו מודע לפעולה המתרחשת.³⁵ **חוסר אונים מבחינה שכלית** מתקיים במקרה בו אדם באופן זמני אינו מסוגל להעריך או לשלוט בפעילותיו בשל השפעה של חומר משכר, בין אם החומר ניתן לו ללא הסכמתו ובין החומר נצרך ע"י אותו האדם שנפגע.

בנוסף, קיימת עבירה נפרדת שעוסקת במתן סם לאדם אחר שלא לצורך רפואי. בעבירה זו מקרה בו ניתן הסם לשם ביצוע עבירת מין קבוע כנסיבה מחמירה.³⁶

בהתאם לפסיקת בית המשפט העליון של ארקנסו, כשהנפגע נתון באחד המצבים שהוצגו לעיל החוק קובע כי הוא אינו מסוגל להעניק את הסכמתו למגע המיני ועל כן הנאשם לא יכול לבסס את הגנתו על הסכמת הנפגע.³⁷ בעניין *Sera v State* בית המשפט העליון בארקנסו השאיר על כנה הרשעה של אדם בשמונה עבירות הקשורות לשלושה מקרי אונס וניסיון לאונס באמצעות מתן הסם Rohypnol, על אף שלא הוכח הימצאותו של הסם בגופו של הנפגעות. נקבע כי הראיות הנסיבתיות שהתקיימו באשר לשימוש בסם וכללו גישה לסם, תופעות לוואי שהתבטאו אצל הנפגעות ועדויות על דרך פעולתו של הנאשם בשימוש בסמי אונס, מספיקות על מנת להרשיע את הנאשם.³⁸ **ההלכה אם כך היא שאין מניעה להוכיח ולהרשיע על סמך ראיות נסיבתיות את הפגיעה המינית בקורבן.** בעניין

³¹ פרק זה מבוסס בין השאר על דינה צדוק עבירות פליליות הנוגעות לשימוש ב"סמי אונס" -סקירה משווה, הלשכה המשפטית תחום חקיקה ומחקר משפטי, 11.06.2014.

³² AR Code Annotated, Title 5-Criminal offences, Subtitle 2-Offences Against the Person, Chapter 14-Sexual Offences, version updated to 2014 available on Lexis.com; (2012 version available on Justia website).

³³ AR Code §5-14-103(a)(2) (2017); AR Code §5-14-125(a)(2) (2017).

³⁴ AR Code §5-14-101(7) (2017).

³⁵ AR Code §5-14-101(5) (2017).

³⁶ AR Code §5-13-210 (2014).

³⁷ State v Parker, 2010 Ark. 173 (Ark.2010)

³⁸ Sera v Norris, 400 F. 3d 538 (8th Cir. Ark. 2005).

זה עלתה הטענה שאין מספיק ראיות על מנת להוכיח שהנפגעת הייתה חסרת אונים מבחינה פיזית. אולם בית המשפט קבע כי הראיות הנסיבתיות שהוצגו לפניו ולפני חבר המושבעים בערכאה הראשונה מספיקות להרשעה.³⁹

ב. מדינת מיזורי

החוק הפלילי במדינת מיזורי קובע בחלק מעבירות המין שנדרש שהנפגע יהיה משולל יכולת לתת הסכמה למעשה. נראה כי מצב זה יכול להתקיים עקב השפעתו של סמי אונס או חומרים משכרים.⁴⁰ בנוסף, בעבירות אינוס ומעשה סדום נקבע כי מתן חומרים משכרים נחשב כסוג של שימוש בכוח, שמהווה תנאי יסודי לעבירות המין.

ג. מדינת קולורדו

שימוש בסמים, בחומרים משכרים או אמצעים אחרים לשם הכנעת הנפגע בעבירת תקיפה מינית, עשוי להוות נסיבה מחמירה של העבירה.⁴¹ בית המשפט לערעורים במדינת קולורדו אישר את הקביעה של בית המשפט בערכאה הראשונה לפיה נאשם שהציע לנפגעת כדור מבלי שזו הכירה את תופעות הלוואי של הכדור, גרם לה למעשה ליטול את הכדור ללא הסכמתה, על אף שבעת המקרה היא כביכול צרכה אותו מרצונה. בעניין זה הוחלט כי הנאשם פגע בכוחה של הנפגעת להעריך את אופי התנהגותה ואף לשלוט בה בכך שנתן לה סם ללא הסכמתה, ועל כן הרשעתו של הנאשם בתקיפה מינית בנסיבות מחמירות נותרה על כנה.⁴² בנוסף, בקוד הפלילי הוגדרה עבירה נפרדת שאוסרת על מתן סמי אונס, כגון GHB, קטמין או חומרים דומים מבחינה כימית לאדם אחר.⁴³ כמו כן בקוד הפלילי הוגדרה עבירה שאוסרת על מגע מיני שלא כדין.⁴⁴ לשם התקיימות העבירה על מבצע העבירה להיות מודע לנסיבות המצטברות הבאות: הנפגע אינו מסכים למגע המיני; הנפגע אינו מסוגל להעריך את אופי התנהגותו; הנפגע חסר אונים מבחינה פיזית ולא נתן את הסכמתו. כמו כן נדרש שהמבצע החליש את מסוגלותו של הנפגע להעריך את התנהגותו ולשלוט בה, תוך שימוש בכל סם, חומר משכר או אמצעי אחר ללא הסכמת הנפגע.

בריטניה

בבריטניה קיימת בחוק חזקה הניתנת לסתירה לפיה במידה ואדם נתן לנפגע או גרם לנפגע לקחת ללא הסכמתו חומר שגרם לנפגע לערפול מחשבתי או להכנעתו, חזקה אז כי הנפגע לא הסכים למגע המיני שהתקיים. הסכמה כאמור מהווה תנאי יסוד לחלק מעבירות המין שקבועות במדינה.⁴⁵ עם זאת, בשל הקושי

³⁹ Marshall v State, 223 S.W.3d 74 (Ark. Ct. App. 2006)

⁴⁰ Revised Statutes of Missouri, Title 38-Crimes and Punishment; Peace Officers and Public Defenders, Chapter 566-Sexual Offences.

⁴¹ C.R.S. 18-3-402.

⁴² People v Garcia, 2012 COA 79, 269 P.3d 285, Colorado Court of Appeals May 10, 2012.

⁴³ C.R.S. 18-13-123.

⁴⁴ C.R.S. 18-3-404.

⁴⁵ [Sexual Offences Act 2003](#)

בהוכחת הימצאותם של סמי אונס במחזור הגוף כפי שהוצג בפרקים הקודמים, החזקה אינה מביאה את הבשורה בעניין הנדון שכן לא נותר בסיס ראיתי להחלתה.⁴⁶

אוסטרליה

באוסטרליה קיימים הבדלים בחוק בין טריטוריות ומדינות ביבשת.⁴⁷ ככלל, החוק קובע כי היות אדם נתון תחת השפעת חומרים מטשטשים שוללת או עשויה לשלול את הסכמתו לביצוע אקט מיני. לדוגמא, במדינת ויקטוריה נקבע כי היעדר הסכמה הוא מצב בו אדם אינו מסוגל להסכים באופן חופשי בשל השפעת אלכוהול או חומר אחר.⁴⁸ כמו כן קיים חוק ספציפי האוסר על מתן סמים לאדם מתוך כוונה למנוע מאותו אדם להתנגד ולאפשר לו לבצע בו עבירה מינית.⁴⁹

סיכום

סקירה רוחבית של המצב החקיקתי והפסיקתי בעולם מביאה למסקנה כי רוב המדינות עיגנו באופן סטטוטורי עבירות מין שהתקיימו תחת השפעה של חומרים מסוכנים, בקונסטרוקציות משפטיות שונות. עבירות מין חמורות לרוב כוללות יסוד של היעדר הסכמה, בדומה למדינת ישראל. במדינות רבות עצם היותו של הנפגע תחת חומרים משכרים (ביניהם 'סמי אונס') מהווה היעדר הסכמה. עם זאת, הקושי הראיתי שהוצג בפרקים הקודמים עדיין קיים. נדגיש כי לדידנו המצב החקיקתי הקיים היום במדינת ישראל מאפשר להרשיע בעבירות מין על סמך שימוש בסם אונס ואין צורך להכביד בחקיקה נוספת בעניין זה. עם זאת, ההלכה במדינת ארקנסו לפיה אין מניעה להוכיח ולהרשיע על סמך ראיות נסיבתיות את הפגיעה המינית בקורבן, יכולה להוות בשורה עבורנו. יישום ההלכה בחקיקה הישראלית יכול להתבטא בהפחתת סף ההוכחה ספציפית בעבירות מין, שעומד כיום על מעבר לספק סביר.⁵⁰ עם זאת, הקושי בהפחתה שכזו שכולל פגיעה בעקרונות מרכזיים במשפט הפלילי,⁵¹ הניע אותנו לחפש פתרונות אחרים לתופעה שיוצגו בפרק הבא.

⁴⁶ Clare Gunby, Anna Carline, Caryl Beynon, "Alcohol-related Rape Cases: Barristers' Perspectives on the Sexual Offences Act 2003 and Its Impact on Practice", 74 Journal of Criminal Law, December 2010, p. 579.

⁴⁷ ביבשת אוסטרליה קיימות שש מדינות (Victoria, Tasmania, South Australia, Queensland, New South Wales) ו-1 (Western Australia). בכל אחת מהמדינות קיימת מערכת אכיפה עצמאית.

⁴⁸ [Crimes Act 1958](#), No. 6231 of 1958, Version No. 242 incorporating amendments as at 18 December 2013.

⁴⁹ שם, בס' 53.

⁵⁰ סעיף 34(א) לחוק העונשין, התשל"ז-1977.

⁵¹ למשל עיקרון האשמה שקובע כי אין עבירה ללא אשמה. הוכחת האשמה לפי ראיות נסיבתיות בלבד היא בעייתית ועולה ליצור קשיים. ראו מרדכי קרמיצר "עקרון האשמה" **מחקרי משפט** יג 109, 110 (1996).

7. דין והמלצות

לאחר סקירת כל המידע שהוצג עד כה, בחרנו להציג ארבע המלצות שונות לפתרון בעיית השימוש בסמי אונס:

א. מצלמות אבטחה בברים ובמועדונים

מצלמות אבטחה משמשות לא פעם למניעת עבירות וגילויין. אנו רואים בעצם הצבת מצלמות אבטחה בברים ומועדונים פתרון חלקי לתופעה הנסקרת, לאור הפוטנציאל שקיים במקומות אלו לשימוש בסמי אונס.⁵² עם זאת, המצלמות מתעדות לעתים פעילויות יום-יומיות של הפרט שהחברה אינה מבקשת למנוע. לפיכך מצלמות האבטחה פוגעות בעצם הזכות לפרטיות ובסעיף 7(א) לחוק- יסוד: כבוד האדם וחירותו.⁵³

החוק להגנת הפרטיות קובע בבסיסו כי אין פוגעים בפרטיותו של אדם מבלי שניתנה הסכמתו לכך.⁵⁴ לפיכך הנחה רשם מאגרי המידע **בהנחיית רשם מאגרי מידע מס' 4/2012**,⁵⁵ שעל השימוש במצלמות אבטחה להיות ראוי. כמו כן, על פי הנחייה זו, השימוש במצלמות במרחב הציבורי צריך להיבחן בהתאם למבחנים המצויים בס' 8 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו (להלן: "**פסקת ההגבלה**").⁵⁶ עוד נקבע בהנחיה כי חלה החובה ליידיע את באי המקום בהימצאותן של מצלמות אבטחה. בנוסף, יש לשמור על מידתיות במשך הזמן שנקבע לשמירת הצילומים וכן הוגבלה זכות העיון של המצולם בצילומים ואופן השימוש במידע המצולם (נקבע שאין למסור את הצילומים לגורמים שאינם קשורים לארגון שהציב את המצלמות ואין להשתמש בצילומים למטרה שאינה המטרה המקורית שלהם).

נובע מהאמור לעיל כי באמצעות נקיטת אמצעי זהירות סבירים ואפשריים, ניתן יהיה לפגוע בצורה מידתית בזכות לפרטיות ובמקביל להצליח למגר את תופעת השימוש בסמי אונס. לדידנו מצלמות האבטחה יועילו במניעת העבירה מראש ובהרתעת העבריינים הפוטנציאלים, כמו גם בחיזוק תחושת הביטחון של המבלים במקום. יתר על כן, מצלמות אבטחה יועילו גם בגילוי לאחר מעשה. לכן אנו מוצאים במצלמות האבטחה פתרון אפקטיבי ביותר.

החיסרון של חקיקה שכזו מעבר לפגיעה בזכות לפרטיות הוא ההתערבות של המדינה בשוק הפרטי בעצם החיוב להתקין מצלמות אבטחה בעסקים הפרטיים. כלכלנים טוענים כי הרגולציה במדינת ישראל על עסקים פרטיים כבדה מדי ופוגעת בבעלי העסקים שלעתים לא מצליחים לעמוד בנטל.⁵⁷ נובע מכך שחקיקה נוספת לא תיטיב עם המצב. עם זאת, תופעת השימוש בסמי אונס מעלה קושי רב כפי שהוצג במסמך, ומשום שברים ומועדונים מהווים קרקע פורייה לשימוש בסמי אונס, על הבעלים של עסקים אלו מוטלת האחריות להילחם

⁵² ברים ומועדונים נמכר אלכוהול לצורך שתיה במקום, והדרך הנפוצה לשימוש בסם אונס היא דרך החדרתו למשקה כפי שהוצג ברקע של המסמך (ה"ש 1 לעיל).

⁵³ סעיף 7(א) לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו שקובע כי "כל אדם זכאי לפרטיות ולצנעת חייו".

⁵⁴ סעיף 1 לחוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981.

⁵⁵ הנחיית רשם מאגרי מידע מס' 4/12, משרד המשפטים.

⁵⁶ ס' 8 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.

⁵⁷ ראו למשל אדריאן פילוט "**ככה לא מנצחים את הרגולציה**" כלכליסט 03.07.2018.

בעבירות שמתרחשות בעסקים. בהתאם לכך, הנטל המוטל על בעלי עסקים בהצבת מצלמות אבטחה אינו כבד באופן יחסי שכן היום קיימים פתרונות טכנולוגיים בדמות מצלמות אבטחה במחיר נוח. לאור האמור אנו מוצאים בהצבת מצלמות אבטחה בברים ובמועדונים כפתרון היעיל ביותר לתופעה, גם במחיר של פגיעה מסוימת בבעלי העסקים הנ"ל.

חיסרון נוסף של חקיקה זו הוא שהיא לא ממגרת את תופעת השימוש בסמי אונס שמתרחשת בבתים ובמקומות פרטיים. אנו ערים לכך שהצבת מצלמות אבטחה לא תמגר לגמרי את השימוש בסמי אונס לצורך פגיעה מינית. עם זאת, המצלמות עשויות בהחלט לצמצם את היקף התופעה.

לפיכך אנו מציעים כי יתוקן חוק רישוי עסקים, התשכ"ח-1968 (להלן: חוק רישוי עסקים). נציין כי התיקון מיועד לברים ומועדונים, שבהם נמכר אלכוהול לצורך שתייה במקום, ולא לקיוסקים. אם כך, התיקון יתנה קבלת רישיון לעסק בו מוכרים משקאות משכרים לפי סעיף 2 לחוק רישוי עסקים,⁵⁸ בכך שיתוקנו בו מצלמות אבטחה שיוכלו לתעד באופן מידתי וראוי ובהתאם לפסקת ההגבלה⁵⁹ את הנעשה במקום. להלן נוסח אפשרי של התיקון המדובר:

ב"חוק רישוי עסקים תשכ"ח-1968", בסעיף 2-

(1) אחרי סעיף קטן (ג) יבוא:

(1ג) (א) בעסק כאמור בסעיף קטן (א) יותקנו מצלמות אבטחה במעגל סגור. המצלמות יהיו באיכות שתאפשר את זיהוי המצולמים באופן ברור, גם באור חלש; השימוש במצלמות האבטחה ייעשה באופן ראוי ובהתאם להנחיות רשם המידע.

(ב) הוראת פסקה (א) תחול על עסק המנוי בתוספת הראשונה, לגבי מכירה, הגשה או הספקה של משקה משכר לצורך שתייה במקום העסק.

(2) בסעיף קטן (ד), במקום "(א) ו-(ג) יבוא" (1א), (ג) ו-(1ג)".

באורח זה, נוכל לדעתנו להרתיע עבריינים פוטנציאליים ולמנוע מהם לבצע את העבירה, ואף לסייע בגילוי העבירות לאחר שנעברו, וכך בסופו של דבר למגר את תופעת השימוש בסמי אונס.

ב. קידום הצעה לתיקון חוק רישוי עסקים

הצעת חוק פרטית של חברת הכנסת גילה גמליאל ניסתה להתמודד עם תופעת השימוש ב"סמי אונס" במקומות הבילוי באמצעות חקיקה משלימה – הצעת חוק רישוי עסקים (תיקון – התניית רישיון עסק בהמצאות אמצעים לגילוי סם אונס), התשע"ה-2014 (להלן: התיקון לחוק).⁶⁰ ההצעה לתיקון החוק הונחה על שולחן הכנסת לדיון מוקדם ולא קודמה מעבר לכך.

הצעת התיקון לחוק מציעה להוסיף סעיף שיחייב את בעלי עסקים שבהם מוגשים משקאות משכרים להחזיק ברשותם אמצעים שמטרתם מתן הערכה סבירה על הימצאות סמי אונס במשקה שנמכר או מוגש בעסק. בנוסף קבוע בהצעה לתיקון החוק כי בעל העסק רשאי יהיה לגבות תשלום סביר מלקוחות המקום עבור

⁵⁸ סעיף 2 לחוק רישוי עסקים, התשכ"ח-1968.

⁵⁹ ה"ש 52 לעיל.

⁶⁰ [הצעת חוק רישוי עסקים](#) (תיקון – התניית רישיון עסק בהמצאות אמצעים לגילוי סם אונס), התשע"ה-2014.

השימוש באמצעים לגילוי הסם. כמו כן התיקון מציע כי אחזקת האמצעים לגילוי סמי אונס יהוו תנאי לקבלת רישיון או חידוש בית העסק.

כיום, קיימים בישראל ובעולם מספר אמצעים שנותנים אינדיקציה על הימצאות סמי אונס במשקאות.⁶¹ בין האמצעים ניתן למצוא שפתון מיוחד; קשית שתייה; לק לציפורניים; ונייר לגילוי הימצאות סמים שאף חולק ע"י המשטרה בדצמבר 2019 במקומות בילוי בישראל.⁶² אמצעים אלו אינם זמינים לציבור באופן חופשי ובמידה ואדם מעוניין לרכוש אותם באופן פרטי הוא יאלץ לעיתים לשלם עבורם בעלות שאינה סבירה.⁶³

לראייתנו, הצעת התיקון לחוק עשויה להועיל במיגור תופעת השימוש בסמי אונס. ראשית, התיקון לחוק עשוי להרתיע עבריינים פוטנציאליים מלבצע את זממם שכן פעולתם עלולה להתגלות, כך שהימצאות האמצעים בברים ובמועדונים יכולה למנוע את השימוש בסמי אונס מראש. בנוסף, התיקון לחוק עשוי להועיל בדיעבד בכך שהקורבן, שלעיתים אינו מודע לסיטואציה, יכול לזהות שהוחדר למשקה סם מסוכן ולנקוט עקב כך באמצעי זהירות. יתרה מכך, האמצעים לגילוי עשויים להוות אינדיקציה לשימוש בסמי אונס ובכך להגביר את היעילות במשקאות שנשלחים לבדיקות טוקסיקולוגיה (בדיקה להימצאות סמי אונס), מה שבסופו של דבר יכול לשמש כראיות בבתי המשפט.⁶⁴

הבעייתיות בהצעה לתיקון החוק לדידנו היא שקיים החשש שלצד האספקטים החיוביים של ההצעה שהוצגו לעיל, התיקון יגרום להרתעת יתר בחברה הישראלית מתופעה אשר קשה לאמוד את היקפיה. כמו כן, האמירה החברתית שיש בהצעת החוק עלולה להתפרש באופן של "ייזהר הקונה", שכן היא עוסקת בנקיטת צעדי זהירות של הקורבן, ובכך מעבירה את האחריות אליו למנוע את העבירה, במקום לנקוט בשיטות שימגרו את התופעה בדרך של חינוך והרתעת העבריינים הפוטנציאליים, והטלת האחריות והאשמה עליהם. לדעתנו, התיקון לחוק יועיל במידה והוא ישולב עם פתרונות אפשריים נוספים שהצגנו בפרק זה, וכך נוכל להפיק מהתיקון הנ"ל את המיטב, מבחינה מעשית, ערכית וחברתית. לפיכך אנו ממליצים לקדם את ההצעה לתיקון החוק שהוצגה לעיל.

ג. בקרה ממוחשבת ארצית למתן מרשמים

בישראל ישנם חומרים שמוגדרים כסמים מסוכנים ע"פ "פקודת הסמים המסוכנים [נוסח חדש], תשל"ג-1973", אולם הם ניתנים כתרופות במרשם שמשמשות לצורך הרגעה, שיכוך בכאבים קשים, טיפול בבעיות קשב וריכוז, שימושים ברפואה הוטרिनרית ועוד.⁶⁵

⁶¹ על אמצעים לגילוי סמי אונס' ראו:

רויטל בלומנפלד "המצאה ישראלית פורצת דרך: ליפסטיק שיזהה את סם האונס" [Walla News](#) (18.12.2016); נאור ביטון "פיתוח ישראלי: קשית שתייה תזהה האם יש סם אונס בכוס?" [Mako](#) (23.08.2018); סוכנויות הידיעות "שמו לך סם אונס

במשקה? לק חדש לציפורניים יחשוף אותו" [The Marker](#) (25.08.2014).

⁶² ישי פורת "הנייר שיגלה אם סוממת: 20 אלף ערכות סם אונס יחולקו בסילבסטר" [Ynet](#) (27.12.2018).

⁶³ דברי ההסבר להצעת חוק רישוי עסקים, ה"ש לעיל.

⁶⁴ פרוטוקול מס' 62 משיבת הוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי, הכנסת ה-19 (04.02.2014).

⁶⁵ לדוגמא החומר קטמין, שמוכר שסם אונס וגם משמש ברפואה הוטריןרית לצורך הרדמה של בעלי חיים. מתוך [בדיקות בבתי החולים, במקרים בהם עלה חשד לשימוש בחומרים \(סם האונס או חומרים פסיכואקטיביים אחרים\) בהקשר של תקיפה מינית,](#)

חוזר מספר 13/2018 של חטיבת הרפואה (11.12.2018).

המצב הקיים יוצר קושי שכן חוקיותם של חומרים אלו גורמת באופן טבעי לכך שיהיה קל יותר לסחור בהם למטרות זדון. כמו כן זיוף מרשמים של חומרים אלו אינו מסובך במיוחד שכן אין בקרה ממוחשבת ארצית למרשמים אלו והם ניתנים באופן ידני. ישנה הטענה שהמצב הקיים מאפשר בסיטואציות מסוימות את קנייתו של הסם ממספר בתי מרקחת עוד באותו היום.⁶⁶

בישראל ישנו נוהל של משרד הבריאות שמבקש להבהיר למטופלים השונים מספר נקודות בהליך הרישום וההנפקה של מרשם למתן סמים מסוכנים. הנוהל מבהיר מספר הוראות פרוצדוראליות כגון משך הזמן שבו המרשם לסם מסוכן נשאר בתוקף, הכמות היומית המותרת של הסם, צורת השימוש בסם ועוד.⁶⁷ לדעתנו הנוהל מנסה להתמודד עם תופעת השימוש בסמים חוקיים למטרות זדון.

כבר מתחילת שנות ה-2000 החלה מודעות של מערכת הבריאות לתופעת השימוש לרעה במרשמים רפואיים של תרופות שמכילות סמים מסוכנים, שנרשמו למטופלים.⁶⁸ המטופלים לעיתים צורכים את התרופות המסוכנות במינון גבוה מהנרשם וכתוצאה מכך מסכנים את בריאותם. כמו כן המטופלים לעיתים מתמכרים לתרופות אלו ועושים כל מה שנדרש על מנת להשיגן. בנוסף מטופלים עלולים למכור את התרופות בשוק החופשי במחירים גבוהים, לשם רווח כספי תוך סיכון הקונים. ניתן לעשות זאת על ידי שכפול המרשם ושימוש בו מספר פעמים או פניה למספר רופאים במקביל וקבלת מרשמים שונים שניתן לממש בנפרד. בשנת 2007 הוקצה למשרד הבריאות 150,000 ש"ח על ידי הרשות למלחמה בסמים, במטרה לבנות מערכת ממוחשבת שתאגד את המידע על התרופות שכל מטופל מקבל, בהתאם למרשמים שניתנים לו. בהתאם לכך במקרה בו מטופל ינסה לצרוך את התרופה בשנית, תוך שימוש במרשם משוכפל, המערכת תתריע על כך. עם זאת, כמעט עשור לאחר שניתן התקציב עדיין לא הופעלה מערכת שכזו במשרד הבריאות באופן גורף ובכל מערכת הבריאות בארץ.

לדידנו יש מקום להצעת חוק שתקשה על זיוף המסמכים ותחייב בקרה ממוחשבת וארצית שתפקח על מתן מרשמים אלו. בקרה כזו עשויה להקשות בסחר של סמים מסוכנים למטרות זדון וכך לצמצם את תופעת השימוש בסמי אונס. לדיעתנו קיימות בשוק מערכות כאלו ואף נעשה בהן שימוש במספר בתי חולים בארץ, בעיקר לצורך מניעת טעויות קריטיות במתן תרופות למטופלים.⁶⁹ ייתכן כי במידה והשימוש במערכות יהיה מעוגן בחוק, ניתן יהיה למנוע זיופים וסחר לא חוקי בסמים מסוכנים.

⁶⁶ ראו דבריו של מיקי עופר, לשעבר יו"ר ארגון הרוקחות: "לצער, כל רישומי הנרקוטיקה נעשים עדיין בכתב יד, ואפשרות הבקרה על מרשמים אלו בטלה בשישים. אין ספק שכל אדם יכול לקנות נרקוטיקה בעשרה בתי מרקחת באותו יום ועם אותו מרשם. כל מה שעליו לעשות הוא לסרוק את המרשם ו"לייצר" עשרה מרשמים "מקוריים". מתוך <http://www.pharmaline.co.il/168907>.

⁶⁷ [ניפוק מרשם לסמים מסוכנים- הבהרות](#), משרד הבריאות.

⁶⁸ מבקר המדינה [משרד הבריאות – אסדרה ופיקוח בתחום הרוקחות](#) (2016). דיונים שהתקיימו ב-10.7.07, ב-30.11.15 וב-30.3.16.

⁶⁹ על מערכת שכזו ראו: "[Serverx system- מערכת ממוחשבת למניעת טעויות במתן תרופות ושיפור מלאי התרופות בבתי](#)

[החולים](#)", [pharmaline](#) (פברואר 2004).

ד. ייצור תרופות חוקיות שמשמשות כ'סמי אונס' בצבעים

לאחרונה היצרנים של הכדור Rohypnol, שמשמש כתרופת הרגעה חוקית וניתנת במרשם, שינו את צבעו לצבע ירוק זית עם צבע כחול בליבה כך שבעת הכנסתו למשקה בהיר הוא יצבע את המשקה ויזהיר את הסביבה שהוחדר למשקה הסם, זאת כדי להתמודד עם השימוש בתרופה כסם אונס.⁷⁰

לדידנו, הנחייה לפיה על היצרנים של הסמים החוקיים לייצר את הכדורים בצבעים, יכולה לצמצם את השימוש בסמים למטרת פגיעה מינית. כמו בהצעת החוק של גילה גמליאל שהוצגה לעיל, פתרון בדמות כדורים בצבעים עשוי להרתיע עבריינים ולחזק את תחושת הביטחון של הקורבנות הפוטנציאלים. כמו כן, לאחר שהוכנס הסם למשקה, הוא יתריע לסביבה כי המשקה מסוכן לשתייה. כך פתרון זה עשוי להועיל בצמצום התופעה מראש ובדיעבד. יתרון נוסף שיש לפתרון זה הוא שהוא עשוי להועיל במניעת השימוש גם בבתים ובמקומות פרטיים, בניגוד להצעתה של גילה גמליאל שרלוונטי רק למקומות בילוי. יש לציין כי העלויות הכרוכות בחובה שכזו על יצרני התרופות אינן ידועות לנו עד לכתיבת מסמך זה.

לכל אחת מההצעות שהוצעו במסמך זה יתרונות וחסרונות. אף אחת מההצעות אינה פותרת את הבעיה בכללותה. אנו סבורים כי תמהיל של הפתרונות המוצעים יכול להביא לשינוי של ממש בדמות צמצום תופעת השימוש בסמי אונס, תוך יעילות מרבית.

מסמך זה נכתב על-ידי: טל אלון- ראשת הצוות, שאנן ברוך חדי, זוהר זמיר, ים פריש ורונאל עדני.
נבדק ואושר לפרסום על-ידי: אדם הירש ומנכ"ל הארגון אבנר שמלה.

בברכה,

עומק – מרכז לעיצוב מדיניות וחקיקה

⁷⁰ Rosalind Adams ["If You're Drugged And Raped, The Police May Never Know. Here's Why"](#) BuzzFeed News (February 14, 2019).